

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.143>

ПОНЯТТЯ «ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ваколюк Ю.О.,

аспірантка

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»,

прокурор, начальниця Корецького відділу

Здолбунівської окружної прокуратури

ORCID: 0009-0000-0654-9190

Ваколюк Ю.О. Поняття «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України.

У статті автор із врахуванням лексичного значення окремих понять, аналізуючи положення кримінального процесуального законодавства, доктринальні джерела, практику Верховного Суду, формулює визначення терміну «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України.

Для визначення цього поняття автор перераховує форми закінчення досудового розслідування, реалізація яких, відповідно до КПК України, передбачає здійснення процедури відкриття матеріалів на етапі завершення досудового розслідування, і при цьому погоджується з позицією науковців та практиків, що, попри відсутність прямої на це вказівки у законі, при скеруванні до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності існує необхідність здійснення процедури відкриття матеріалів за ст. 290 КПК України.

В публікації також із врахуванням практики Верховного Суду, наукових досліджень, законодавчих формулювань, акцентується увага на сутності поняття «матеріали», які підлягають процедурі відкриття, і на співвідношенні цього поняття з іншими, пов'язаними із ним, категоріями.

Автор у публікації торкається питання суб'єктів, які, відповідно до кримінального процесуального законодавства, здійснюють відкриття (приймають рішення про відкриття та виконують це рішення) і яким мають відкриватися матеріали. У зв'язку з цим, у статті висловлюється твердження про те, що з огляду на зміст ст. 290 КПК України, попри назву цієї статті, в ній мова йде про відкриття матеріалів не лише іншій стороні, а й ще деяким учасникам кримінального провадження. Тому в публікації зазначається, що статтю 290 КПК України точніше було б назвати «відкриття матеріалів».

Автор окреслює контекст, в якому «ознайомлення з матеріалами», «доступ до матеріалів», «відкриття матеріалів», а також похідні від них поняття, вживаються в кримінальному процесі, визначає співвідношення між ними. В публікації підкреслюється, що, кримінальний процесуальний закон вживає ці поняття часто у взаємозв'язку і в поєднанні. При цьому в питанні співвідношення між ними законодавець не завжди послідовний. Досить часто ці поняття сприймаються і вживаються як синонімічні, що, трактуючи норми КПК України комплексно, є неправильним. Наприкінці публікації формулюється авторське визначення поняття «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України.

Ключові слова: відкриття матеріалів, доступ до матеріалів, ознайомлення з матеріалами, завершення досудового розслідування, матеріали досудового розслідування, матеріали, зібрані стороною захисту, матеріали кримінального провадження (кримінальна справа), процесуальна дія, процедура, судочинство.

Vakoliuk Y.O. The concept of "disclosure of materials" in the criminal procedure of Ukraine.

In the article, the author, taking into account the lexical meaning of certain concepts, analyzing the provisions of criminal procedure legislation, doctrinal sources, and practice of the Supreme Court, formulates the definition of the term "disclosure" in the criminal procedure of Ukraine.

In order to define this concept, the author lists the forms of completion of the pre-trial investigation, the implementation of which, according to the CPC of Ukraine, involves the procedure of disclosure at the stage of completion of the pre-trial investigation, and at the same time agrees with the position of scholars and practitioners that, despite the absence of a direct indication in the law, when a motion to release a person from criminal liability is submitted to the court, there is a need to carry out the procedure of discovery under Article 290 of the CPC of Ukraine.

The publication also focuses on the essence of the concept of "materials" subject to the disclosure procedure and the correlation of this concept with other related categories, taking into account the practice of the Supreme Court, scientific research, and legislative wording.

The author touches upon the issue of subjects who, in accordance with the criminal procedural legislation, carry out disclosure (make a decision to open and execute this decision) and to whom the materials should be opened. In this regard, the article states that, given the content of Article 290 of the CPC of Ukraine, despite the title of this Article, it refers to the disclosure of materials not only to the other party, but also to some other participants in criminal proceedings. Therefore, the publication notes that Article 290 of the CPC of Ukraine would be more accurately called "disclosure of materials".

The author outlines the context in which "familiarization with materials", "access to materials", "disclosure of materials", as well as their derivatives are used in criminal proceedings, and determines the relationship between them. The publication emphasizes that the criminal procedural law often uses these concepts in conjunction and in combination. At the same time, the legislator is not always consistent in determining the relationship between them. Quite often, these concepts are perceived and used as synonymous, which is incorrect when interpreting the provisions of the CPC of Ukraine in a comprehensive manner. The article concludes with the author's own definition of the concept of "disclosure of materials" in the criminal procedure of Ukraine.

Key words: disclosure of materials, access to materials, familiarization with materials, completion of pre-trial investigation, pre-trial investigation materials, materials collected by the defense, materials of criminal proceedings (criminal case), procedural action, procedure, legal proceedings.

Постановка проблеми. Незважаючи на понад десятилітнє правозастосування ст. 290 КПК України, до сьогодні виникають практичні проблеми через відсутність законодавчого визначення понять «відкриття матеріалів досудового розслідування», «відкриття матеріалів, зібраних стороною захисту» та «відкриття додаткових матеріалів», що підтверджують сотні рішень, наявних у Єдиному державному реєстрі судових рішень, якими докази визнаються недопустимими через неволодіння однією зі сторін поняттям «відкриття матеріалів», головну мету якого законодавець намагався описати у ст. 290 КПК України. Оскільки ст. 290 КПК України передбачає відкриття матеріалів, які зібрані сторонами обвинувачення та захисту, до цього часу нівельована можливість відкривати матеріали, що були зібрані особами, зазначеними у ч.ч. 7, 8 ст. 290 КПК України, незважаючи на те, що ці особи, відповідно до КПК України, такі матеріали збирати можуть.

Мета дослідження – сформулювати визначення поняття «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України.

Стан опрацювання проблематики. Питання відкриття матеріалів у кримінальному процесі України досліджувалося в працях Н. Боржецької, О. Торбаса серед інших проблемних аспектів форм закінчення досудового розслідування. Питання надання доступу до матеріалів на завершальному етапі досудового розслідування в контексті забезпечення прав на захист та справедливий суд, з урахуванням практики ЄСПЛ, частково досліджено у підрозділі 3.2 дисертаційного дослідження Т. Марченко на здобуття ступеня доктора філософії на тему «Права підозрюваного, обвинуваченого мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту: теорія і практика реалізації у кримінальному провадженні України». Про сутність доступу до матеріалів досудового розслідування через категорії прав, обов'язків та повноважень, а також про проблематику доступу до цих матеріалів описав у своїй монографії «Доступ до матеріалів досудового розслідування: теорія і практика» Ю. Жовтан. Проблемні аспекти відкриття матеріалів досудового розслідування, матеріалів, зібраних стороною захисту, додаткових матеріалів тощо були предметом досліджень І. Гловюк, О. Гури, О. Шевцова та ін., а також предметом з'ясування Верховним Судом. Разом з тим, досі недослідженим залишалося питання співвідношення понять «ознайомлення з матеріалами», «доступ до матеріалів», «відкриття матеріалів», до цього часу не було сформульоване визначення поняття «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи сутність будь-якого явища, ясна річ, варто розпочати з його лексичного значення. Згідно Нового словника української мови за редакцією В. Яременка та О. Сліпушко, поняття «відкривати» трактують як «... робити вільним доступ усередину чого-небудь. ... Робити вільним вхід, доступ куди-небудь у що-небудь. // перен. Давати можливість робити що-небудь, користуватися чимсь» [1, с. 305], слово «відкриватися», згідно цього ж таки словника, означає «... ставати доступним для проникнення назовні або виходу назовні. ... Ставати доступним зорові, показуватися. ... Ставати відомим, розкриватися (про що-небудь таємне, невідоме, незрозуміле)» [1, с. 306]. Схожі тлумачення містяться також в Сучасному тлумачному словнику української мови за загальною редакцією В.В. Дубічинського, де слово «відкривати», серед іншого, означає «... робити вільним доступ усередину...» [2, с. 138], «давати можливість робити що-небудь, користуватися чимось» [2, с. 139], переносне значення – «викривати, виявляти те, що було таємницею, невідомим ...» [2, с. 139], а «відкритися» – це також «ставати доступним, можливим для когось. ... Ставати доступним зорові; виступати, показуватись з-під того, що закриває або прикриває. ... Ставати відомим, розкриватися (про щось таємне, невідоме, незрозуміле). ...» [2, с. 139].

«Доступ» трактують в тому числі як «можливість входити куди-небудь, відвідувати кого-, що-небудь, зустрічатися з ким-небудь і т. ін. ... Можливість проникання куди-небудь.» [1, с. 599]. Згідно Сучасного тлумачного словника української мови, поряд з уже названими розуміннями, «доступ», окрім іншого, означає і «можливість отримати дані за запитом. ... Наближатися, підходити до когось, чого-небудь» [2, с. 263].

«Ознайомлюватися» за Новим словником української мови це «діставати відомості про кого-, що-небудь, набувати певних знань у чомусь» [1, с. 445]. В.В. Дубічинський розкриває зміст поняття «ознайомити» як «інформувати про когось, щось; вводити в курс справи; поверхово пояснювати суть чого-небудь», а зміст понять «ознайомлюватися, ознайомитися» – як «одержувати відомості, дані про кого-, що-небудь, набувати певних знань у чомусь». [2, с. 594]

Широке значення мовознавці надають слову «матеріали». Згідно «Словника української мови», слово «матеріали» визначено як «розмаїті відомості, дані, посібники й т.ін., що їх використовують як основу, джерело для чого-небудь, як доказ чогось. ... // Зібрання документів, відомостей з якогось питання. ... // на кого, проти кого. Факти, докази чієїсь вини» [3] або ж «те, з чого що-небудь виготовляють, виробляють, будують тощо; сировина» [3]. Подібне тлумачення знаходимо також в Новому словнику української мови [1, с. 154]. С. Караванський, в свою чергу, серед синонімів до слова «матеріал» наводить поняття «дані, відомості, факти» [4, с. 213], а синонімом до слова «матеріали» називає «документи» [4, с. 213].

Законодавець не надає чіткого визначення понять «відкриття матеріалів», «відкриття матеріалів іншій стороні». Частиною 1 ст. 290 КПК України передбачено, що «визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування» [5]. Тут варто підкреслити, що законодавцем не зазначено про необхідність здійснення процедури відкриття матеріалів за ст. 290 КПК України при скеруванні до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, про що вже зазначалось у науці кримінального процесу [6, с. 90, 96; 7, с. 156, 159; 8, с. 149-150, 215-216]. Оскільки обов'язковим додатком до клопотання є письмова згода особи на таке звільнення, то на момент направлення клопотання до суду, ясна річ, сторона захисту погоджується на таке звільнення. Та все ж таки, окрім повідомлення про підозру та власне самого клопотання, особі не відомо про будь-які матеріали, які свідчать, принаймні, про обґрунтованість підозри. Тому видається доречним погодитись із позицією науковців, які пропонують в таких випадках здійснювати процедуру відкриття матеріалів іншій стороні за ст. 290 КПК України [7, с. 150; 8, с. 149-150, 215-216]. У ч. 5 ст. 301 КПК України (щодо закінчення дізнання) поняття «відкриття матеріалів» не згадується, але воно згадується в абз. 2 ч. 2 ст. 314 КПК України, яка відсилає до ч. 5 ст. 301 КПК України. У ч. 5 ст. 301 КПК України знову ж таки відсутня згадка про клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, хоча значна частина кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснюється у формі дізнання, закінчується скеруванням саме клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. З огляду на зміст ст. 479¹ КПК України, процедура відкриття матеріалів, крім вже згаданих форм закінчення досудового розслідування, також здійснюється у випадках реалізації такої форми закінчення досудового розслідування, як звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження в межах глави 36¹ КПК України.

З огляду на зміст ст. 290 КПК України, законодавець під поняттям «матеріали», які підлягають відкриттю за цією статтею, має на увазі і ті матеріали, які наявні в сторони обвинувачення (матеріали досудового розслідування), і ті матеріали, які наявні в сторони захисту і які вона бажає використати для обґрунтування своєї позиції. До питання про сутність і співвідношення понять «матеріали», «матеріали досудового розслідування», «матеріали сторони захисту», «матеріали кримінального провадження (кримінальна справа)», «додаткові матеріали» тощо уже зверталися в своїх роботах дослідники [9; 10; 8, с. 36-38; 11; 12; 13]. Варто розуміти, що сторона обвинувачення відкриває «матеріали досудового розслідування», сторона захисту ж їх відкрити не може, бо учасники кримінального провадження зі сторони захисту не є суб'єктами, які проводять досудове розслідування [14; 15], сторона захисту надає матеріали, зібрані стороною захисту [16]. Матеріали, які надані суду сторонами, належать до матеріалів кримінального провадження, про що наголошено у постанові колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 01 червня 2022 року у справі № 348/1674/19 [14] та згадано у дисертаційному дослідженні Ю. Жовтана [8, с. 36-38], публікаціях І. Гловюк [10] та О. Шевцова [11]. Матеріали, які відкриваються за ст. 290 КПК України, включають в себе, наприклад, докази, зібрані стороною обвинувачення під час досудового розслідування, процесуальні рішення (судова практика зобов'язує надавати постанови про призначення групи слідчих та групи прокурорів [17, 18, 19], ухвали, постанови,

а також клопотання щодо проведення НСРД та які не є самостійними доказами у розумінні ст. 84 КПК України [20, 21]), медичну документацію [22, 23, 24], матеріали, зібрані стороною захисту.

В доктрині кримінального процесу питання про те, чи є обов'язок у потерпілого відкривати зібрані ним матеріали, уже згадувалося [8, с. 217-218; 25; 26], щоправда в цих джерелах автори висловлюють позицію щодо відсутності такого обов'язку у потерпілого. В контексті цього питання вбачається важливим підкреслити, що хоча ст. 290 КПК України не передбачено відкриття матеріалів потерпілим та іншими учасниками, які зазначені у ч.ч. 7, 8 ст. 290 КПК України, та ч. 3 ст. 93 цього ж кодексу передбачає можливість збирати докази не лише стороною обвинувачення й захисту, але і потерпілим та представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Не передбачена можливість збору доказів ст. 93 КПК України цивільним позивачем та цивільним відповідачем, які, враховуючи зміст ч. 3 ст. 61, ч. 3 ст. 62 КПК України, на практиці досить часто надають суду матеріали, що стосуються поданого цивільного позову. А тому видається доречним передбачити в КПК України необхідність відкриття матеріалів, зібраних потерпілим, його представником, законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільним позивачем, його представником, законним представником, цивільним відповідачем, його представником.

Виходячи із змісту абз. 2 ч. 2 ст. 314 КПК України, рішення про відкриття матеріалів приймає суд, а обов'язок виконати його лежить на особі, в якій наявні такі матеріали. Це породжує необхідність поділу суб'єктів забезпечення відкриття матеріалів на тих, які приймають рішення про відкриття, і тих, що його виконують (і вони не завжди збігаються).

Що ж стосується суб'єктів, яким здійснюється відкриття, то зміст ст. 290 КПК України свідчить про те, що, попри назву цієї статті, мова в ній йде про відкриття матеріалів не лише іншій стороні, а й ще деяким учасникам кримінального провадження. Тому точніше було б законодавцю назвати ст. 290 КПК України не «відкриття матеріалів іншій стороні», а «відкриття матеріалів».

Вважаємо за доцільне, на основі вищевикладеного, окреслити контекст, в якому в кримінальному процесі України вживаються наступні поняття, а також визначити співвідношення між ними:

- ознайомлення з матеріалами – широке поняття, яке включає в себе, наприклад, такі:
- ознайомлення з матеріалами досудового розслідування керівником органу досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 39 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами дізнання керівником органу дізнання (п. 3 ч. 2 ст. 39¹ КПК України);
- ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, яке відбувається за клопотанням осіб, зазначених у ч. 1 ст. 221 КПК України;
- ознайомлення під час відкриття матеріалів (ч.ч. 1–10, 12, 13 ст. 290, 483¹¹ КПК України);
- ознайомлення з матеріалами під час судового розгляду відповідно до ч. 11 ст. 290 КПК України;
- ознайомлення з матеріалами дізнання (абз. 2 ч. 2 ст. 314 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами кримінальної справи в суді відповідно до ч. 2 ст. 317 КПК України;
- ознайомлення з матеріалами прокурора або захисника, які не брали участі у кримінальному провадженні (ч. 4 ст. 324 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами кримінального провадження протягом строку на апеляційне оскарження (ч. 4 ст. 395 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами кримінального провадження для прийняття рішення щодо подання касаційної скарги (ч. 2 ст. 425 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами, які містять державну таємницю (ст. 517 КПК України);
- ознайомлення з матеріалами кримінального провадження відповідно до ст. 533¹ КПК України після набрання законної сили судовим рішенням [5];
- доступ до матеріалів – також широке поняття, яке в контексті доступу в цілому до матеріалів досудового розслідування для забезпечення ознайомлення, отримання копій матеріалів згадується у п. 2 ч. 2 ст. 36, ч. 5 ст. 219, ч. 3 ст. 221, ч.ч. 1–6, 9, 10 ст. 290, ч. 5 ст. 301, ч. 1 ст. 479¹, ч. 2 ст. 483⁴, ч.ч. 1, 2 ст. 483¹¹, ч. 4 ст. 517 КПК України, а в аспекті доступу до конкретних документів, речей, електронних інформаційних систем та їх частин, комп'ютерних систем та їх частин, при зібранні сторонами доказів у кримінальному провадженні – в багатьох інших статтях КПК України (наприклад, глава 15, ст. 264, ч.ч. 2, 6 ст. 333 та ін. КПК України) [5]. Питання доступу до матеріалів досудового розслідування було предметом дослідження Ю. Жовтана, який пропонує під доступом до матеріалів досудового розслідування розуміти «передбачену кримінальним процесуальним законодавством сукупність прав, обов'язків та повноважень учасників кримінального провадження, спрямовану на отримання ними інформації про хід та результати досудового розслідування в межах, необхідних для реалізації таких прав, обов'язків та повноважень.» [8, с. 43]. У монографії Ю. Жовтан також детально описує права учасників кримінального процесу в контексті доступу до матеріалів на різних стадіях кримінального про-

цесу [8, с. 27–35]. Певна специфіка доступу до матеріалів досудового розслідування має місце у провадженнях, які містять відомості, що становлять державну таємницю. Ю. Жовтан у своїй монографії також згадує про цю специфіку [8, с. 47, 48, 151–166]. Тому детально розписувати тут цю процедуру немає необхідності. Доречним видається при цьому акцентувати увагу на тому, що в Законі України «Про державну таємницю» поняття доступу до державної таємниці визначається через термін «дозвіл» (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну таємницю») [27]. Стаття 517 КПК України у практичній діяльності автора цієї публікації не застосовувалась та факти її застосування автору не відомі, оскільки, якщо матеріали, які містять державну таємницю, сторона обвинувачення бажає використати в суді, то з матеріального носія інформації та документів, які були підставами для отримання, знімається гриф секретності. Жодні нерозсекречені матеріали сторонам чи іншим учасникам для ознайомлення не надаються та до суду не скеровуються, зважаючи, принаймні, на те, що секретарі судових засідань, працівники канцелярій і т.д. і більшість суддів місцевих судів не мають допуску до державної таємниці. З урахуванням всього вищезазначеного стосовно доступу до матеріалів в кримінальному процесі, його можна розуміти як дозвіл на ознайомлення з матеріалами, а також за загальним правилом – дозвіл на створення їх копій, відображень, виписок з них, як можливість ознайомитись з матеріалами, а також, за загальним правилом, – можливість створити їх копії, відображення, виписки. При цьому отримання доступу – право визначених законом суб'єктів у передбачених законом випадках, надання доступу – обов'язок визначених законом суб'єктів у передбачених законом випадках;

- відкриття матеріалів – широке поняття в цілому, а в контексті, що виписаний у КПК України, – загальний термін, який включає в себе наступні:
- відкриття матеріалів досудового розслідування (ч.ч. 1–5 ст. 290 КПК України);
- відкриття матеріалів, зібраних стороною захисту (ч. 6 ст. 290 КПК України);
- відкриття додаткових матеріалів (ч. 11 ст. 290 КПК України) – сторони відкривають матеріали, отримані «до або під час судового розгляду» [5];
- хоча безпосередньо ст. 290 КПК України цього не вказує, з огляду на ч. 3 ст. 61, п. 3 ч. 1 ст. 56, ч. 3 ст. 62, п. 8 ч. 3, п. 2 ч. 4 ст. 42, п. 3 ч. 3 ст. 64¹ КПК України – також відкриття потерпілим, його представником, законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільним позивачем, його представником, законним представником, цивільним відповідачем, його представником зібраних ними матеріалів;
- відкриття за ухвалою суду «сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання» (абз. 2 ч. 2 ст. 314 КПК України) [5];
- відкриття матеріалів досудового розслідування за наявності підстав для складення акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (ст. 483¹¹ КПК України) [5].

Таким чином, законодавець вживає поняття «ознайомлення з матеріалами», «доступ до матеріалів», «відкриття матеріалів» часто у взаємозв'язку і в поєднанні. При цьому в питанні співвідношення між цими поняттями законодавець не завжди послідовний. Наприклад, у ч. 3 ст. 290 КПК України надання доступу до матеріалів, надання можливості скопіювати або відобразити відповідним чином певні об'єкти матеріального світу, а також надання доступу до місць, приміщень по суті вживаються як однорівневі поняття. Подібні висновки можна зробити з огляду на зміст ч. 6 ст. 290 КПК України, яка передбачає відкриття матеріалів стороною захисту шляхом надання «доступу *та (курсив мій – Ю.В.)* можливості скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння».[5] Тоді як частина 4 ст. 290 КПК України передбачає, що «надання доступу до матеріалів *включає в себе (курсив мій – Ю.В.)* можливість робити копії або відображення матеріалів». [5] Окрім того, на жаль, досить часто поняття «ознайомлення з матеріалами», «відкриття матеріалів», «доступ до матеріалів» вживають як синонімічні, що, трактуючи норми КПК України комплексно, є абсолютно неправильним.

Процедура відкриття матеріалів, у законодавчому розумінні цього поняття, тісно пов'язана з етапом завершення досудового розслідування в певних формах закінчення стадії досудового розслідування. Самому завершенню досудового розслідування приділена деяка увага в доктрині [28; 29; 7, с. 100, 195] і практиці кримінального процесу [30]. Ю. Жовтан процедуру відкриття матеріалів відповідно до ст. 290 КПК України також пов'язує із завершенням досудового розслідування [8, с. 44, 206]. В ч.ч. 1–10, 12, 13 ст. 290, ч. 1 ст. 479¹, ст. 483¹¹ КПК України процедура відкриття матеріалів безпосередньо пов'язана з етапом завершення досудового розслідування, реалізовується на цьому етапі, а ч. 11 ст. 290, абз. 2 ч. 2 ст. 314, ч.ч. 2, 6 ст. 333, ч. 2 ст. 339 КПК України передбачають реалізацію такої процедури вже після цього етапу, але необхідність відкриття матеріалів за цими статтями зумовлена саме тим, що на етапі завершення досудового розслідування її реалізувати не було можливості.

Натомість доступ до різних матеріалів, в т.ч. ознайомлення з ними, – не завжди пов'язані з етапом завершення досудового розслідування.

Висновки. Лексичне значення поняття «відкриття матеріалів» – дуже широке, тоді як законодавець у ст. 290, абз. 2 ч. 2 ст. 314, ч.ч. 2, 6 ст. 333, ч. 2 ст. 339, ч. 1 ст. 479¹, ст. 483¹¹ КПК України, з огляду на телеологічне тлумачення цих норм, вкладає у досліджуване поняття значно вужчий сенс. Відкриття матеріалів – процедура з нормативно окресленою послідовністю дій залучених до неї суб'єктів, яка, з однієї сторони, забезпечує реалізацію права доступу до матеріалів (включаючи можливість ознайомитись з ними, а також, за загальним правилом, – зробити виписки, копії, відображення) або забезпечує реалізацію права отримати копії матеріалів одних суб'єктів процесу, а з іншої сторони – передбачає виконання обов'язку інших суб'єктів надати такий доступ або копії матеріалів.

Тобто, під поняттям відкриття матеріалів в кримінальному процесі України варто розуміти передбачену ст. 290, абз. 2 ч. 2 ст. 314, ч.ч. 2, 6 ст. 333, ч. 2 ст. 339, ч. 1 ст. 479¹, ст. 483¹¹ КПК України процедуру (сукупність процесуальних дій), завдяки якій визначені КПК України суб'єкти кримінального провадження отримують копії матеріалів або доступ до тих документів, інших предметів матеріального світу, які доводять обставини об'єкта пізнання у кримінальному провадженні з наданням цим суб'єктам кримінального провадження можливості ознайомитись, а також, за винятками, передбаченими КПК України, – зробити виписки, скопіювати чи відобразити іншим шляхом інформацію, яка міститься в таких матеріалах.

Метою здійснення процедури відкриття матеріалів є, в першу чергу, попередження визнання доказів недопустимими у кримінальному судочинстві через порушення права на ознайомлення з матеріалами, в т.ч. в контексті реалізації права на захист, на справедливий суд.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яременко В., Сліпушко О. Новий словник української мови. 1 том А-К. Видання друге, виправлене. Київ: Видавництво «Аконіт», 2003. 926 с.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.
3. Словник української мови: в 11 т. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. Львів: БаК, 2014. 544 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI., в редакції від 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення: 14.03.2025).
6. Торбас О.О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 168 с. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5fd3fc95-15a7-43ba-b751-a41d692eb6fd/content> (дата звернення: 14.03.2025).
7. Боржецька Н.Л. Форми закінчення досудового розслідування: правові, теоретичні та прикладні проблеми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2016. 252 с. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/9b9/dis_Borzhecka%20N.%20L..pdf (дата звернення: 14.03.2025).
8. Жовтан Ю.В. Доступ до матеріалів досудового розслідування: теорія і практика: монографія. Одеса: Юридична література, 2024. 300 с.
9. Гловюк І. Про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування та строк досудового розслідування. URL: <https://radako.com.ua/pro-oznajomlennya-z-materialamy-dosudovogo-rozsliduvannya-ta-strok-dosudovogo-rozsliduvannya/> (дата звернення: 14.03.2025).
10. Гловюк І.В. Тлумачення ч. 5 ст. 219 КПК України. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/tlumacennia-c-5-st-219-kpk-irina-gloviuk> (дата звернення: 14.03.2025).
11. Шевцов О. Строки досудового розслідування у кримінальних провадженнях. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/226444_stroki-dosudovogo-rozsliduvannya-u-kriminalnikh-provadžhennyakh (дата звернення: 14.03.2025).
12. Гура О. Судова практика ВС щодо відкриття доказів іншій стороні за ст. 290 КПК: топ 17 кейсів. URL: <https://femida.ua/news/sudova-praktyka-vs-shhodo-vidkryttja-dokaziv-inshij-storoni-za-st-290-kpk-top-17-kejsiv/> (дата звернення: 14.03.2025).
13. Борецько Г.Д. Зловживання правом сторонами кримінального провадження на етапі завершення досудового розслідування. *Соціально-правові студії*. 2021. С. 61–68. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3700/1/09.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).
14. Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 01.06.2022 (справа № 348/1674/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104583172> (дата звернення: 14.03.2025).

15. Постанова Об'єднаної палати ККС ВС від 17.02.2025 (справа № 761/35056/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125364517> (дата звернення: 14.03.2025).
16. Постанова Об'єднаної палати ККС ВС від 11.09.2023 (справа № 711/8244/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113536395> (дата звернення 14.03.2025).
17. Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 23.06.2022 (справа № 202/156/14-к). URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104957580&red=1000031a5b4fbd8a64530b2365ac50231836e7&d=5> (дата звернення 14.03.2025).
18. Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 05.07.2022 (справа № 720/1277/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105148891> (дата звернення 14.03.2025).
19. Постанова Об'єднаної палати ККС ВС від 14.02.2022 (справа № 477/426/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103525190> (дата звернення 14.03.2025).
20. Постанова Великої Палати ВС від 16.01.2019 у справі № 751/7557/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340> (дата звернення 14.03.2025).
21. Постанова Великої Палати ВС від 16.10.2019 (справа № 640/6847/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174578> (дата звернення 14.03.2025).
22. Постанова колегії суддів ОП ККС ВС від 27.01.2020 (справа № 754/14281/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87298256> (дата звернення 14.03.2025).
23. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 06.02.2020 (справа № 371/819/16-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517465> (дата звернення 14.03.2025).
24. Постанова Третьої судової палати ККС ВС від 28.11.2022 (справа № 710/790/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107634069> (дата звернення 14.03.2025).
25. Гловюк І. Відкриття матеріалів іншій стороні: огляд тематичної практики ВС від Ірини Гловюк. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vidkryttya-materialiv-inshij-storoni-oglyad-tematychnoyi-praktyky-vs-vid-iryny-glovyuk> (дата звернення 14.03.2025).
26. Гловюк І. «Чи повинен потерпілий відкривати матеріали стороні захисту в порядку ст. 290 КПК і як підтвердити факт ознайомлення з ними?» – адвокат, науковий радник АО «Barristers» Ірина Гловюк. URL: <https://barristers.org.ua/news/chi-povinen-poterpiliy-vidkrivati-materiali-storoni-zahistu-v-poryadku-st290-kpk-i-yak-pidтверditi-fakt-oznayomlennya-z-nimi-advokat-naukoviy-radnik-ao-barristers-irina-glovyuk> (дата звернення 14.03.2025).
27. Про державну таємницю. Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення 14.03.2025).
28. Михайленко В. Завершення і закінчення досудового розслідування: гра слів чи різні етапи досудового розслідування. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zavershennya-i-zakinchennya-dosudovogo-rozsliduvannya-gra-sliv-chi-rizni-etapi-dosudovogo-rozsliduvannya.html> (дата звернення 14.03.2025).
29. Дроздов О., Дроздова О., Шульгін С. Як час на ознайомлення з матеріалами впливає на завершення досудового розслідування та інші дотичні питання. URL: <https://unba.org.ua/publications/6727-yak-chas-na-oznayomlennya-z-materialami-vplivae-na-> (дата звернення 14.03.2025).
30. Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 03.06.2021 (справа № 525/641/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97429819> (дата звернення 14.03.2025).